

Гл. ас. д-р Асен Радев

НОВ ПОГЛЕД ВЪРХУ РАЗПРЕДЕЛЕНИЕТО НА ДОХОДИТЕ И БОГАТСТВОТО

Глобализацията на съвременния свят бързо променя икономическите теории, принципи, системи. В много отношения обаче консерватизмът все още е актуален. Пример за това е системата за разпределението на доходите, която и днес има за основа класически и неокласически възгледи от времето на Смит, Рикардо и А. Маршал. В статията е разгледана една нова система от фактори на производството и на тази база е направен изводът, че класическата система е остаряла в това отношение. Новите фактори с изключително значение за ефективното разпределение на ресурсите и производителността на труда са: сумата на акумулираното в историческия процес знание и конституираната в хода на историческия процес икономическа система. На базата на тези наследени от днешното поколение хора фактори и създадения с тяхна помощ продукт е изследвана теоретичната засега възможност за нова, по-справедлива система за разпределение на доходите и богатството.

JEL: E25; E64

Един от основните "капани", в които неизменно попада икономическото мислене, е необходимостта от приложението на принципа "при равни други условия". Независимо от обхвата на анализа винаги ни се налага да преценяваме специфични черти, правила и особености на икономическата система, без да взимаме под внимание всички останали нейни елементи, особености и правила на поведение. Затова и анализът, който се прави, невинаги е адекватен и полезен и често е без особена практическа полза. Това е така, защото когато за практически нужди минаваме към по-ниска степен на абстракция и вземаме под внимание повече фактори, влияещи върху правения анализ, нещата се променят. Факторите, които преди са попадали в графата "при равни други условия", може коренно да променят същността и изводите от анализа. Затова, когато даден анализ не се отдава в рамките на избраното равнище на абстрактност, изходът е в прехода към ново равнище на абстрактност, обикновено по-ниско, т.е. в разширяване рамките на анализа или търсене на нови, по-обобщаващи и важни фактори на анализирания процес.¹ Само в редки случаи подходът може

¹ Вж. *Kuhn, T. S. The Structure of Scientific Revolutions*, 2d ed. Chicago, University of Chicago Press, 1970.

да бъде и обратен - по-висока абстракция и по-малък брой анализирани фактори и взаимовръзки.

*

Пример за необходимостта от подобен подход, при който анализът да е на по-високо равнище на абстракция, е анализът на принципите засягащи разпределението на дохода и богатството. Днешните интерпретации по този въпрос не са се променили много в сравнение с вижданията от времето на А. Смит, Д. Рикардо и Дж. С. Мил.² Съдържанието на анализа обикновено е в контекста на преразпределението на създадения доход. Последното пък обикновено се третира като вземане от тези, които са заработили дохода и го заслужават, и даването му на онези, които не са го заработили, но го заслужават (или не го заслужават). Споровете са около въпроса за величината на преразпределението на дохода, за формите му, за разходите по преразпределението и неговата ефективност, за справедливостта или несправедливостта на разпределителния механизъм. Почти винаги обаче обсъждането на въпроса остава в сферата на разпределението на формираните вече публични фондове, без да се обсъжда по-общият въпрос, отнасящ се до равенството или неравенството при разпределение на дохода и богатствата и неговото отношение към ефективността на цялата икономика. Доколкото се правят анализи в тази посока, те неизменно установяват, "че равенството означава неефективност в икономически план, респ. неравенството води до по-ефективен резултат в производството".³

Причините, които пораждаат ограничеността и затрудненията при анализа на разпределението на доходите, можем да търсим в няколко направления: *Първо*, съвременната икономическа система е много сложна и става все по- комплексна. Не е в човешките възможности да се вземат под внимание всички фактори, предопределящи и управляващи икономическите процеси. Частичният анализ и заключенията в ограничен контекст са всичко, което е възможно на дадения етап. *Второ*, за обществото е трудно да се справи с последствията от изясняването и

² Вж. *Smith, A.* An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. Oxford, Glarendron Press, 1976, b. 4; *Ricardo, D.* On Principles of Political Economy and Taxation, 3rd. ed., 1821. Batoche Books, Kitchener, 2001; *Mill, J. S.* The Principles of Political Economy, b. 2, 1848. New York, 1965; *Weldon, J.C.* The Classical Theory of Distribution. 1988, p.41, incl. N 62; *Henry, G.* Poverty and Progress. New York, The Modern library, 1938 (1879).

³ Вж. *Kuznets, S.* Economic Growth and Income Inequality. - American Economic Review, 1955, 45 (1), p. 1-28. *O'Higgins, M. I., G. Schmaus, G. Stephenson.* Income Distribution and Redistribution: A Microdata Analysis for Seven Countries. - In: Poverty, Inequality and Income Distribution in Comparative Perspective, ed. by T. M. Smeeding, M. O'Higgins, L. Rainwater, 1990; *Jones, Ch. I.* **On the Evolution of the World Income Distribution.** - *Journal of Economic Perspectives*, 1997, Vol. 11 (3), p. 19-36.

променянето на фундаменталните основи на разпределителния процес, *защото те стоят в основата на легитимността на съществуващата система на икономическа политика и предопределят социалната структура на обществото.* Последствията могат да доведат до радикална промяна в анализа и заключенията и да допринесат за създаването на политическа нестабилност. Във всички случаи подобни промени са съмнителни и опасни за социалното статукво и могат да останат неразбираеми и неприемливи за мнозинството от индивидите и институциите. *Легитимността на икономическата теория е важна и за легитимността на политическото и социалното устройство. Това обикновено е главната пречка пред представянето на най-новаторските идеи и заключения и особено пред тяхното практическо реализиране. Трето, най-често изследването не е в интерес на участващите в анализа и заключенията за ефективността на системата, която ги възнаграждава. Повечето от тях вярват или най-малкото искат да вярват, че заслужават това, което получават като възнаграждение от обществото. Единици са тези, които могат да мислят в по-самокритичен план и са готови на по-радикални промени.*⁴

Ясно е, че икономическият анализ не може да взема предвид всички фактори, предопределящи протичането на обсъжданите процеси. Вероятно винаги би могъл да се намери един удовлетворяващ изследването практически подход, намиращ се някъде между максималната и възможната пълнота на анализа. Затова и повечето от възможните анализи вземат под внимание само избрани въпроси и променливи и правят заключения, опирайки се изключително и само на тях. Проблемът тук е в имплицитната и селективна природа на процеса на избиране и проявяване на взетите под внимание фактори, както и в това какви други предварителни допускания са били направени относно съществуващата икономическа система и правила на управление. Като минимум това изисква по-експлицитен показ на важните допускания и ясно изразяване на границите, налагани върху интерпретацията и заключенията. За успеха е много важно и доброто разбиране на институционалната структура на икономическото управление на реалната икономика.

*|

Обсъждайки въпроса за разпределението на дохода в една много по-широка рамка в контекста "равенство (неравенство) и ефективност", неизменно се изправяме пред два вечни базисни икономически въпроса:

⁴ Вж. *Dovring, F. Inequality: the Political Economy of Income Distribution.* 1991, p. 26; *Fukuyama, Fr. Trust: Social Virtues and the Creation of Prosperity.* London, H. Hamilton, 1995.

какво определя величината на дохода в дадена икономическа система и какво определя разпределението на този доход?

На най-високо равнище на класификация и абстракция можем да разгледаме три важни фактора, детерминиращи величината на дохода: *първо*, наличните *природни ресурси*; *второ*, сумата от *акумулираното в историческия процес знание*, достъпно за производителите на дохода; *трето*, институциите, които определят характера на икономическата организация и мотивацията на икономическите агенти, т.е. *конституираната в хода на историческия процес икономическа система*.⁵

Разглеждайки икономиките във времето и пространството, можем да установим твърде големи различия в равнището на производството в отделните страни. Преди развитието на манифактурното производство и началото на индустриалната революция различията в равнището на дохода в отделните страни не са били толкова големи, колкото са през последните двеста години или днес.⁶ Тогава съществуващите разлики са се дължали предимно на разнообразието в природните ресурси, на благоприятното или неблагоприятното териториално разположение и само в малка степен на възможностите и желанието на държавата да регулира икономиката и да създава доходи на населението си. Повечето хора са се препитавали предимно от земеделско производство. Сравнително малка част от жителите на дадена страна си е осигурявала жизнен стандарт, по-висок от средния, главно благодарение на търговията или на по-ефективната организация на собствения си бизнес. Организираните в древноизточните общества колективни системи за напояване например са добра илюстрация за този начин за осигуряването на по-висок жизнен стандарт.

Големите различия в равнището на произвеждания национален продукт и стандарта на живот се пораждат едва през последните 200 години.⁷ Сега например стандартът на живот и доходите в бедните страни не са много по-високи, отколкото са били преди 200 години. Същевременно днес индустриализираните и електронизираните икономики на развитите държави осигуряват десетки пъти по-големи доходи и жизнен стандарт в сравнение както с тези, които те самите са имали преди 200 години, така и с днешното равнище в развиващите се

⁵ Агрегирането на факторите е на много високо равнище на абстракция. По-високото възможно равнище вероятно би изключило съществуващите природни ресурси. Такова агрегиране ще бъде възможно в бъдеще, когато тяхното значение за производителността ще става все по-несъществено.

⁶ Вж. *McCloskey, D. N. The Industrial Revolution 1780-1860: a Survey.* – In: *The Economics of the Industrial Revolution*, ed. J. Mokyr, London, Allen & Unwin, 1985.

⁷ За равнището на неравенство в отделните страни вж. GINI index на адрес www.worldbank.org/data/wdi2001/pdfs/tab2

страни. До неотдавна подобен висок стандарт беше характерен само за западните държави, но днес към категорията на развитите спадат страни от целия свят. Големите разлики очевидно не са се получили само в резултат от различието в природните ресурси на тези държави. Точно обратното - практическото развитие показва, че страните с висок БНП и национално богатство на човек от населението с редки изключения (САЩ) са относително бедни на природни ресурси (например Япония). Тези, които имат голям природен потенциал, обикновено са по-неразвити или направо принадлежат към "третия" или даже "четвъртия" свят.

Ако се обърнем към останалите фактори, можем да заключим, че рязкото покачване на БНП за развитите страни във времето се дължи в много голяма степен на обема на акумулираното през вековете знание.⁸ Съществуват обаче редица факти, които недвусмислено показват, че величината на акумулираното знание и неговото използване само по себе си едва ли може да обясни тези непрекъснато увеличаващи се, трайни и фрапиращи различия в благосъстоянието на бедните и богатите страни. С всеки изминал ден знанието не само нараства лавинообразно, но става и все по-достъпно, все по-динамично и мобилно. Очевидно е, че по-голямата част от съществуващото знание днес се прилага в съвременните технологии и продукти. С предметеното знание се произвеждат стоки и услуги, които са обект на оживена международната търговия. Това практически означава, че се откриват все по-нарастващи възможности за трансфер на предметеното знание, за неговото копиране и бързо усвояване по всички части на планетата, което в по-късен етап даже създава предимства за доразвиването на знанието от новите и най-новите му потребители.⁹ Трябва да се има предвид и фактът, че голяма част от знанието съществува в писмена форма и ограниченията в неговата достъпност стават все по-малки (само развитието на Интернет-мрежата катализира многократно този процес).¹⁰ Освен това голяма част от знанието принадлежи на отделни индивиди и институции, които с готовност търгуват с него на пазарен принцип или просто го споделят и подаряват на други индивиди или институции. Междудържавните граници са вече почти без значение за протичането на този процес.¹¹ Създаването и най-вече практическото приложение на списъци от рода на "КОКОМ" нямат добри изгледи

⁸ За по-подробен анализ вж. *Тофлър, А.* Трусове във властта. С., 1996.

⁹ Вж. *Бъргър, П.* Капиталистическата революция, С., 1998, с. 178 -259.

¹⁰ Вж. *Internet Economics*, ed. by L. W. McKnight and J. P. Bailey. MIT Press, 1997; *The Information Economy*. <http://www.sims.berkeley.edu/resources/infoecon/>

¹¹ По подробно за този процес вж. *Cairncross, Fr.* The Death of Distance: How the Communications Revolution Will Change Our Lives. Harvard Business School Press; *The Information Economy*. <http://www.sims.berkeley.edu/resources/infoecon/>

за успех в ерата на Интернет и всеобхватната икономическа глобализация.

Обръщайки се към третия фактор, можем да установим, че това, което в най-голяма степен липсва на развиващите страни, за да откриват, усвояват, натрупват и прилагат технологично знанието, е *отсъствието на мрежа от институции, създаващи съвременните икономически системи. Системи, които са способни в конкурентни условия и при ограничена, но решителна държавна намеса да подкрепят и организират използването на акумулираното знание на света, за да подобрят чувствително стандарта на живот на своето население. Изграждането на институции, които да организират отделните субекти в ефективна производствена система, да мотивират индивиди и колективи, да поощряват и наказват за ефективните или неефективните решения, очевидно не е кратък и лесен процес.* Модерното производство изисква определена комплексност и съвършенство при координирането на активността на отделните субекти и колективи. Необходимо е много време, често десетки години, преди усилията в тази област, изискващи не само икономически, но и политически и социално-граждански действия, да започнат да дават резултати. Най-силното оръжие срещу корупцията и неефективността са действията на гражданското общество и подходящото разделение на властите. Затова откриването и усвояването на нематериализираното и материализираното в съответните технологии знание в най-голяма степен ще определя величината на дохода и икономическото развитие. Приведените в действие собственост и знание и придобиването на ползите от тях, както и характерът на икономическата система са главните фактори, детерминиращи дохода и неговото разпределение.

*

В исторически план неравенството при разпределението на дохода е обичайно явление. С повишаването на производителността като правило се увеличава и неравенството. Ако сравним дохода и богатството на Бил Гейтс например с доходите на средния американец, ще установим разлика от милиони проценти. Случаят, разбира се, е екстремален, но и в по-общ план тенденцията е същата. Това повдига най-важния концептуален въпрос за разпределението на доходите - дали различията в доходите и богатството във времето и пространството се дължат на комбинацията от акумулираното знание и историческото развитие на институциите и икономическата система? Ако те са решаващите фактори, създаващи инициативи за използването на знанието и другите ресурси, то днешните индивидуални участници в икономическата система са просто наследници както на едното, така и на

другото. В качеството си на собственици и производители те нямат решаваща заслуга за продукта, който произвеждат. От гледна точка на голямата значимост на предходния историческия процес те са направили най-много незначителни добавки към *обема на акумулираното знание* или към *развитието на институциите и икономическата система*. Как *тогава могат да претендират за такъв огромен дял при присвояването на продукта, създаден главно с използването на наследените решаващи фактори и явно несъответстващ на много по-скромния им принос в създаването на дохода?*

Обичайните права на присвояване могат да бъдат дефинирани като съвкупност от обичаи, законови норми, регулации, убеждения, съглашения и насилствени практики, чрез които създаваният обществен доход се разпределя на дялове. Номиналният паричен доход на индивидите се състои от работни заплати, печалби, дивиденди, ренти, плащания по линията на социалната сигурност, пенсии, трансфери, училищни помощи и т.н. Равнището и стойността на тези доходи зависят от цените на факторите на производството и цените на продаваните стоки и услуги. Присвояването може да включва още (освен тези парични доходи) непарични изгоди за индивидите - реализирани от тях като собственици или като членове на институции и организации. Списъкът на формите на присвояване, предопределящи растежа и големината на обществения доход при модерната икономика, е наистина много дълъг.¹² Освен различните видове собственически права тук могат да се включат и права от друг тип: правото да се действа колективно - в рамките на корпорации или други институции, правото да се емитират пари, правото да се законодателства и т.н.

Несъмнено е обаче, че без използването на акумулираното през вековете знание, от една страна, и ефективно конституираната икономическа система, от друга, колкото и да са големи трудовите усилия на отделния индивид, той би създал една твърде незначителна част от дохода (ако изобщо съумее да създаде някакъв доход), който претендира да присвоява чрез участието си в модерната икономическа система. Едва ли дори и Бил Гейтс би произвел изобщо някакво или поне забележително количество софтуер за компютри без използването на тези решителни предпоставки, без значителното знание, което например българинът Джон Атанасов е добавил към акумулираното човешко знание, и без съвременната икономическа система - естествен резултат от хилядолетен исторически процес.

Тези факти естествено повдигат основния за всяка модерна икономическа система въпрос - за присвояването на онази част от

¹² Вж. *Xavier Sala -I- Martin*. The World Distribution of Income. NBER Working Paper N w 8933, issued in May 2002. <http://papers.nber.org/papers/W8933>

обществения продукт, която се получава благодарение на използването на акумулираното знание и на ефективно конституираната икономическа система. Явно е, че тази част не е никак малка, както и че днешното ѝ разпределение не може да се смята в никакъв случай за ефективно, особено в аспекта на създаването на предпоставки за по-нататъшен растеж.¹³ Едва ли притежаването на няколко милиарда долара мотивира повече отделния индивид (не е ли по-обосновано да допуснем, че ще се случи по-скоро обратното), отколкото демотивира останалите не така успели индивиди в бъдещата им трудова дейност - дейност, нямаща перспективата за увеличаване на доходите им поради съществуващата система на разпределение и лишаването им от полагащия им се "наследствен" дял от увеличавания доход.

Може да се каже убедено, че само малка част от акумулираното в историческия процес знание се притежава наистина от отделните индивиди. Имат се предвид законовите основания за изключителното право на използването му (патенти, авторски права, лицензи и др.). Дори и притежаването на знанието в подобни защитени от закона форми обаче не представлява голяма пречка при споделянето, кооперирането и повторното присвояване на вече "придобитото" знание. По-голямата част от акумулираното знание се присвоява и конвертира за частно ползване, без да се плаща на неговите индивидуални или колективни създатели. Самото акумулирано публично знание е *обществено притежание*, винаги налично за тези, които са, случайно или не, в най-добри позиции да го използват и да присвоят ползите от частното му приложение. Когато знанието увеличава производителността, част от ползите се разпределят между всички консуматори под формата на пониски цени или чрез задоволяването на ново-възникнали потребности. Главната част обаче се разпределя между производителите - като нарастване на различните форми на доход от собствеността върху производствените фактори. Успехът и справедливостта на този процес на разпределение зависят от наличието и характера на конкуренцията. При универсална свободна конкуренция разпределението може да бъде по-справедливо и силно мотивиращо производителите и потребителите. Ако в определена степен или напълно липсва конкуренцията, лъвският пай при разпределението получава монополистът - този, който безплатно е използвал акумулираното знание и икономическата система. *Такива примери в съвременните неконкурентни икономики съвсем не са редки, дори може да се каже определено, че те са преобладаващи.*

¹³ Вж. по-подробно *Mistiaen, J., M. Ravallion. Survey Compliance and the Distribution of Income. World bank, Washington D.C., December 16 2002.*

Нов поглед върху разпределението на доходите и богатството

Самата икономика като система има черти, подобни на системата от акумулирано знание. Тя също повишава многократно производителността и е винаги на разположение на този, който притежава позиции и качества да я използва. Увеличеният (от начина, по който е конституирана системата) доход се присвоява без никакво заплащане от страна на нейния ползвател. Впрочем, собствеността върху цялата икономика на дадена страна като система за разлика от собствеността върху една корпорация например не е дефинирана никъде и в никакъв документ. Акционерите на корпорацията притежават собствеността общо, като съглашение за общ бизнес с ясни предварителни правила.

Собствеността върху икономическата система на дадена страна е нещо съвсем различно. Тя не е и не може да бъде притежавана от никого (в смисъл, че е платил цена за участие в нея). Цената ѝ е платена от милиарди предишни участници в историческия процес, борили се за нейното усъвършенстване посредством редица граждански и законодателни инициативи, войни и революции. Основното съдържание на историческия процес се състои в усъвършенстването на икономическата организация с цел увеличаване на производителността. Само така може да се достигне до постоянно нарастващо благосъстояние и да се повишава степента на свобода на индивидите. За икономическата система са характерни някои от чертите на публичните блага - съществува за всички, никой не плаща и не може да бъде изключен (поне формално) от ползването ѝ, маргиналните разходи за включването на допълнителен потребител в системата клонят към нула. Но в нея има и редица юридически упълномощени образувания, както и неупълномощени от никого групи и общности, създаващи работещи правила за множество трансформации, транзакции и технологии, които конституират икономическата система.¹⁴ Може да се каже, че системата се притежава колективно от всички групи за управление (правителството, макар и най-важна, е само една от тях), конструиращи работещите правила за функциониране на икономиката. Колективните собственици на икономическата система трябва да създават и правата на присвояване на допълнително произведения продукт, който се получава от катализиращото действие на икономиката като ефективно конструирана система извън продукта, получен от индивидуалните приноси на отделните участници.

¹⁴ Интернет е пример за такава общност. Първоначално той се сътвори стихийно и едва след това започнаха опити за неговото регулиране и поставянето му в законодателна рамка. За по-малко от няколко десетилетия Интернет се превърна в решаващ фактор за икономическото развитие на света. Вж. *Sapronov, W. Telecommunication and the Law: an Anthology. Vol. 1, Maryland, Computer Science Press inc., 1988.*

Ако се признае, че *много голяма част от дохода* на една икономика има за източник използването на *акумулираното през вековете човешко знание, от една страна, и ефективно конституираната икономическа система, от друга*, тогава разпределението на тази част от дохода става първостепенен икономически, политически и социален проблем.

Подсигуряването на собствените права е една от най-важните задачи на държавата. Не по-малка грижа за нея трябва да бъде подсигуряването и на другите права за присвояване от гражданите, например правото на присвояване на част от дохода, създаден от *наследените исторически фактори*. Ако погледнем на този значителен допълнителен доход като на наследство, оставено ни без заплащане от нашите предшественици, то кой и как ще влезе в ролята на *обективен съдия* и ще изработи правилата за справедливото и ефективното му разпределение? По силата на своето естество само *политическата система*, респ. държавата, може да разпредели справедливо този продукт.

В рамките на тази обща констатация, разбира се, трябва да се разрешат редица трудни практически проблеми. На практика няма методика, по която да се определи със задоволителна точност размерът на БНП, който се дължи на наследените фактори - акумулираното знание и ефективно институционализираната икономическа система. Вероятно ще се наложи, макар и много трудно, да бъде създадена разгъната във времето теория за факторната производителност. Още по-сложен е въпросът за намирането на конкретни форми за присвояване на продукт от всички живеещи сега наследници на общия исторически процес на икономическо развитие. Засега тези въпроси съществуват по-скоро в чисто теоретичен аспект. Несъмнено е обаче, че със задълбочаването на икономическото неравенство във вътрешен и международен план те ще стават все по-важни и от практическа гледна точка като първостепенни фактори за ефективността на системата и осигуряването на по-голяма икономическа, политическа и социална сигурност на целия свят.

*

Практическото приложение на заключението, че съществува един незаработен конкретно от никого допълнителен обществен продукт, дължащ се на *акумулираното през вековете човешко знание и на ефективно конституираната икономическа система на модерните икономики*, можем да открием в промяната на начина, по който мислим за връзките "политика - икономика" в процеса на икономическите анализи. Ако нямаме прогрес в посока към намаляване на растящата диференциация по доход и богатство както в отделните държави, така и

в международен план, все по-голяма част от доходите на всички страни ще отиват за осигуряване на световната система на сигурност, за въоръжаване с все по-унищожителни оръжия, за водене на локални войни и борба с тероризма. Само терористичният акт в САЩ от 11.09.2001 г. показва на човечеството колко големи могат да бъдат тези разходи. Когато към преките щети от събарянето на Световния търговски център се прибавят съпътстващите загуби от забавянето на икономическия растеж в световен мащаб, от воденето на войните в Афганистан и Ирак, както и подготовката за война в Северна Корея и т.н., със сигурност ще получим число от порядъка на трилиони долари. Не е във възможностите ни да пресметнем какъв би бил ефектът върху световната икономика, ако тези пари се инвестират пряко в развиващите се държави или просто се изразходват директно и продуктивно за намаляване на прекалената диференциация на доходите и богатството.

Безспорното съществуване на незаработения конкретно от никого допълнителен обществен продукт най-малкото дава достатъчно основание на политическата система (държавата или оторизирана за целта световна институция), да предприеме обосновани и ефективни мерки за преразпределение на този продукт. Само по пътя на справедливото му преразпределение може да се осигури поносима степен на икономическо неравенство и по-добра мотивация за икономическа активност и растеж. Това по-ефективно разпределение трябва да се извършва както в рамките на отделната държава или икономическа общност, така и в международен план. Единствено международният план на това разпределение, осъществяван съзнателно и неотклонно, може да реши тежките, привидно политически, расови и религиозни, но фактически икономически проблеми на развитието на света.

На базата на направения анализ можем да формулираме някои изводи:

Първо, справедливото разпределение на доходите при отчитане на влиянието на наследените фактори все още не е актуален въпрос както за теорията, така и за практиката. Сега "справедливостта" при разпределението се осъществява с благотворителност и официални помощи за развиващите се страни. Фондовете, отделяни за тази цел, са повече от нищожни и не могат и да дадат значителни резултати нито в посока към по-добра мотивация и производителност, нито към по-висока вътрешна и международна сигурност и доверие.

Второ, информационната епоха в съчетание с процеса на глобализация на икономиката увеличава значението на наследените фактори при производството на световния продукт. Последният ще

се дължи във все по-голяма степен на използването на световното знание и на ускорено конституиращата се в процеса на глобализация световна икономическа система.

Трето, задълбочаващото се неравенство при разпределението на дохода и богатството създава сериозни проблеми пред националното и световното развитие - разделяне на света на богати и бедни държави, политическа нестабилност в отделни страни и региони, демотивация на производителите и нисък икономически растеж, регионални политически конфликти и възможност за ново разделение на света при тяхното решаване.

Четвърто, нарастващото значение на наследените фактори за създаването на световния продукт и процеса на глобализация на икономиката е обективна, обоснована и разумна основа за засилване на все по-необходимите преразпределителни процеси както във вътрешен, така и в международен план.

Пето, вероятно в недалечно бъдеще глобализацията на икономиката ще породи наднационални институции и форми, които да се занимават с провеждането на световна монетарна и фискална политика. Подобни органи, в съчетание с умело разработени и широко приемани конкретни политики, могат успешно да започнат да изпълняват функциите по вътрешно и глобално разпределение и преразпределение на доходите в световен мащаб. Много е вероятно още началните стъпки на този процес да дадат положителни резултати в следните посоки: да намалят значително разходите по сигурността; да ограничат миграционните потоци; да повишат мотивацията за труд; да понижат политическото напрежение в редица взривоопасни региони; да ускорят процеса на глобализация и да увеличат ефективността от неговото протичане; да доведат до подобряване на екологичното състояние на планетата; да съдействат за общо повишаване на качеството на живота и благосъстоянието и за стабилизиране на популацията на Земята.

17.III.2003 г.